

also the development of critical thinking and creative abilities, which allows you to effectively adapt digital tools to the needs of the educational process.

Increasing the digital competence of teachers of higher educational institutions will contribute not only to the improvement of the quality of education, but also to the increase of students' motivation to study, the development of their professional skills and preparation for a successful career in the modern digital society. Therefore, further research in this direction should be aimed at developing effective teaching methods and creating conditions for continuous professional development of teachers.

Key words: *digital competence, professional competences, digital tools, individualization of learning, digital transformation of education.*

УДК 378.14

Святослав Дяков

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

ORCID ID 0000-0002-3938-9792

Інна Шоробура

Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія

ORCID ID 0000-0003-3728-7968

Лілія Ребуха

Західноукраїнський національний університет

ORCID ID 0000-0002-0054-0651

DOI 10.24139/2312-5993/2024.05/151-160

МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ У ВИЩИХ ВІЙСЬКОВИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Стаття присвячена розкриттю сутнісних особливостей методичного забезпечення освітньої діяльності вищих військових навчальних закладів та впровадження дієвих методів змішаного навчання. Акцентовано увагу на важливих передумовах використання у професійній підготовці майбутніх офіцерів Збройних Сил України змішаної форми навчання, якими нині є глобалізаційні соціальні процеси, що мають місце у сучасному суспільстві, сутнісні підходи до технологізації освіти, коректування освітнього процесу в умовах пандемії COVID-19 та повномасштабної війни в Україні. У статті, змішане навчання розглянуто як освітню технологію у поєднанні взаємопроникаючого очного та електронного навчання з можливістю самостійного навчання майбутніх офіцерів. Вважаємо, що методичне забезпечення змішаного навчання у вищих військових навчальних закладах має відповідати його гнучості, доступності, ефективності, пристосованості до навчальних потреб майбутніх офіцерів та освітніх цілей у цілому й встановлювати творчий баланс між новаційно-педагогічними методами викладання та інформаційно-комунікаційними технологіями за допомогою яких заняття буде результативним. Для дієвого функціонування змішаного навчання характерний високий рівень встановленої інтерактивності (між здобувачами освіти і окресленим навчальним матеріалом, курсантами і викладачем, курсантами і віртуальним середовищем) та відповідності виокремлених педагогом форм, методів, засобів навчання специфіці вищого військового навчального закладу. Вивчення специфіки освітньої діяльності вищого військового навчального закладу дозволило нам виокремити найбільш продуктивні методи змішаного навчання у підготовці майбутніх офіцерів. Це методи самонавчання і

умілого використання інформаційного ресурсу, педагогічний метод «один до одного» та «один до багатьох», навчання на засадах паритетного комунікування «багато до багатьох» разом із поєднанням традиційних методів, характерних для закладу вищої освіти: пояснювально-ілюстративного, робота з підручником, розв'язання кейсів і практико-зорієнтованих вправ, активні, проблемно-пошукові та проектні методи. Зроблено висновок, що методичне забезпечення змішаного навчання слугує комплексно-взаємодоповнювальною системою навчально-методичних матеріалів, які повинні відповідати специфіці професійної підготовки у вищому військовому навчальному закладі.

***Ключові слова:** майбутні офіцери, вищий військовий навчальний заклад, змішане навчання, методи змішаного навчання, освітня діяльність, освітньо-інформаційне середовище.*

Постановка проблеми. Проблема впровадження змішаного навчання в освітню діяльність закладів освіти почала вивчатися закордонними та вітчизняними науковцями з початку XXI ст. Члени товариства з навчання і розвитку, що функціонувало в Америці (2003 р.), вважали змішане навчання однією із кращих форм освіти. У період пандемії COVID-19, де діяли карантинні обмеження, змішане навчання стало особливо затребуваним, оскільки ті країни, які опинилися у «помаранчевій зоні» змушені були терміново перейти на таке навчання. Це й потребувало у короткий термін запровадити змішане навчання як в Україні, так і за її межами.

Нині питання використання змішаного навчання у вищих військових навчальних закладах набуває особливої гостроти і значимості, оскільки в Україні йде війна. Зважаючи на окреслені проблеми, науковцями та освітянами-практиками розробляються нові педагогічні технології, що передбачають ефективне використання в освітній діяльності оновлених засобів і методів засвоєння знань. Саме застосування новаційних технологій за останні роки суттєво вплинули на розвиток освіти та її адаптацію до сучасних змін у глобальному світі. Тому, на наш погляд, перспективним напрямом навчання майбутніх офіцерів Збройних Сил України у вищих військових навчальних закладах (далі – ВВНЗ) є змішане навчання.

Аналіз актуальних досліджень. На розкриття теоретико-методологічних та практичних засад змішаного навчання спрямовувалися дослідження науковців О. Барни, М. Жалдака, М. Кадемії, О. Коротун, О. Овчарук, О. Рибалки, А. Столяревської та ін.

Застосовуванню змішаної форми навчання в системі освіти присвячені публікації науковців В. Коваленко, М. Мар'єнко, О. Спіріна, А. Сухіх, Г. Чередніченко та ін. Технологію змішаного навчання та

значимість використання інформаційно-комунікаційних технологій в умовах змішаного навчання досліджували С. Трубачева, О. Прохоренко (2019), І. Войтович, Ф. Апшай, І. Теліш (2023).

Особливості організаційної побудови змішаного навчання із використанням сучасних цифрових технологій розглядали М. Мар'єнко, А. Сухіх (2021). Проблеми і перспективи впровадження змішаного навчання у закладах вищої освіти відстежували Л. Антонюк, Г. Михайлюк, О. Боднар (2022), А. Фандеєва (2017).

Новаційне навчання виникло на запит сучасної освіти і залишиться затребуваним у найближчому часі, оскільки в Україні продовжується повномасштабна війна (К. Л. Бугайчук, (2016); В. В. Коваленко, М. В. Мар'єнко, А. С. Сухіх (2021)). За таких обставин, викладачі тих дисциплін, навчання за якими унеможливило дистанційну форму навчання, ініціювали пошук оптимальних інтерактивних методів обміну знаннями, які б компенсували недоліки інтернет-комунікації (О. М. Кривонос, О. В. Коротун, (2015)).

З іншого боку механізмом проведення таких перетворень стає реалізація концепції змішаного навчання (blended learning) як відносно нового підходу в освітньому процесі, що спричиняє створення сприятливого навчально-інформаційного середовища, системи комунікацій, котрі здатні надати майбутнім офіцерам Збройних Сил України професійно орієнтовану інформацію.

За таких умов на перший план виходять різні методи змішаного навчання. Змішане навчання – це освітня технологія, яка поєднує взаємопроникаюче очне (з викладачем) та електронне (осібне) навчання з можливістю самостійного навчання (К. Генрі, Ч. Грехем, М. Грубер, Ч. Дзіюбан, К. Крістенсен, Р. Ларсен, М. Миклюк, (2021)). Вона дає можливість майбутнім офіцерам отримувати швидкий зворотний зв'язок та брати на себе відповідальність за власні навчальні результати.

Виходячи із зазначеного педагогічного потенціалу і можливостей використання змішаного навчання у ВВНЗ (його доступність, якісні характеристики, що впливають на ефективність проведення занять, відповідність змістового наповнення та ін.) ми актуалізуємо питання, яке стосується методичного забезпечення змішаного навчання майбутніх офіцерів Збройних Сил України у ВВНЗ.

Мета статті полягає у розкритті сутнісних особливостей методичного забезпечення змішаного навчання майбутніх офіцерів Збройних Сил України у ВВНЗ.

Виклад основного матеріалу. Для сучасного періоду розвитку вищої військової освіти загалом та професійної підготовки майбутніх офіцерів Збройних Сил України характерні глибокі і якісні трансформаційні процеси. Нині громадянському суспільству потрібна інноваційна армія із професійними, технічно-світоглядними та компетентнісними військовими. При цьому ефективність військово-професійної діяльності безпосередньо залежить від здобутих фахових навичок і здібностей, сформованих у ході навчання у ВВНЗ.

Сучасні умови, що пов'язані з глобалізаційними процесами суспільства, внесли суттєві зміни в технологію освітньої діяльності. Для нинішньої освіти характерні певні особливі риси – повна інтернетизація освітнього середовища та проникнення цифрових технологій у всі сфери людського життя, у тому числі у вищу військову освіту.

Ситуація з пандемією коронавірусу також внесла суттєве коректування у процес навчання. COVID-19 підштовхнув учасників освітньої діяльності у ВВНЗ вдатися до екстрених онлайн-комунікацій.

Змішана форма навчання слугує нині стратегією, яка створює комплексний підхід до викладання освітнього процесу, де різні навчальні середовища змішуються з метою забезпечення найбільш ефективного та результативного навчання. Ця стратегія використовує передові технології для забезпечення навчання та розвитку вищої освіти. Його швидкому зростанню сприяє Інтернет та інші нові технології, такі як хмарні обчислення, соціальні мережі, спеціально створене інформаційне середовище та ін.

За останнє десятиліття накопичилася значна кількість наукових досліджень на тему змішаного навчання. Цей метод викладання відповідає потребам сьогодення: він гнучкий, доступний, ефективний й створює потенційне середовище для того, щоб студенти та викладачі могли вчитися та викладати більш ефективно, забезпечуючи гнучкість пристосування до різних навчальних потреб та освітніх цілей. Доступ до різних матеріалів та швидкий зворотний зв'язок допомагають глибше розібратися у навчальному матеріалі.

Освітня діяльність ВВНЗ в умовах змішаного навчання не обходиться без використання певних організаційних форм. Комплекс організаційних форм навчання (аудиторна і позааудиторна форми) вибудовуються на основі тісної взаємодії традиційних та електронних групових й індивідуальних, віртуальних і реальних форм. До них належать лекції, практичні, лабораторні роботи, заліки та экзамени; самостій-

на робота курсантів, у тому числі робота з електронними освітніми ресурсами та електронними навчально-методичними комплексами; виконання науково-дослідних проектів; консультації (очні та дистанційні).

Технологія змішаного навчання майбутніх офіцерів вибудовується на основі інтеграції структурованого і неструктурованого навчання; формалізованої і неформалізованої освіти; синхронного і асинхронного навчання. Змішане навчання дає можливість використання розглянутих форм навчальної діяльності, дозволяє зосередити увагу на особистості курсантів, їх навчанні; зацентувати увагу на вибудованій цілеспрямовано-інтенсивній, контрольованій та, водночас, самостійній роботі; сформуванню відповідального ставлення до навчання, самомотивації, особистісної активності; інтерактивності та паритетному діалозі.

Сам формат змішаного навчання розвиває самостійність у майбутніх офіцерів Збройних Сил України, економить їх час та дає можливість навчатися за власним темпом, заручитися підтримкою викладача та одногрупників, виконувати завдання навіть вночі або у вихідні дні. Онлайн-режим дає свободу тим, кому складно бути на заняттях у відведений час.

Оскільки мета змішаного навчання полягає у тому, щоб забезпечити максимально ефективний досвід за допомогою комбінації методів навчання. Майбутні офіцери і викладачі працюють разом над покращенням якості навчання та викладання, кінцева ціль змішаного навчання – надати здобувачам вищої військової освіти реальні практичні можливості, зробити навчання незалежним, корисним, сталим та постійно зростаючим.

Як інновація, змішане навчання відзначається проблемами, пов'язаними з розвитком цифровізації освіти та потребою у соціальній взаємодії. Для їх вирішення ВВНЗ необхідно нарощувати матеріально-технічну базу та підвищувати кваліфікацію науково-педагогічних працівників. Крім проблем змішане навчання має свої особливі переваги, пов'язані з поєднанням технологій і поступовим проектуванням дисциплін, що підтверджує перспективність цієї системи освіти (Мар'єнко, Сухіх, 2021).

Змішане навчання, як і будь-яка інша інноваційна технологія, вимагає часу та додаткових зусиль зі сторони викладача для формування результативних професійних компетентностей у майбутніх офіцерів Збройних Сил України. На відміну від аудиторної роботи, де

основний час витрачається на формування навчальних навичок і встановлення дисципліни, при використанні змішаного навчання основний акцент робиться на формування вмінь самостійного опрацювання навчального матеріалу курсантами, їх групової роботи, взаємодопомоги та встановленню належних комунікативних взаємин.

Технологічними компонентами, необхідними для змішаного навчання, є технологічна інфраструктура, структурна технологія та технологія навчання. Крім того, розробка та проектування складових навчально-методичного забезпечення дисциплін змішаного формату – це інтерактивний процес, який ми розглядаємо як структурні компоненти етапів: проектування формату освітньої діяльності; розробку нових складових частин навчально-методичного комплексу дисциплін; залучення майбутніх офіцерів до нестандартного освітнього процесу, їх оцінювання та перегляд компонентів, за потребою.

Впровадження сучасних інформаційних технологій в освітню діяльність ВВНЗ вимагає дотримання викладачами класичних принципів змішаного навчання, а саме: послідовності, наочності, практичного застосування, безперервності та підтримки.

Змішане навчання включає в себе також елементи традиційного освітнього процесу до яких належать: лекції, відеолекції, онлайн-лекції, методичні матеріали, конспекти лекцій; семінарські та практичні заняття, обговорення складних тем, розвиток практичних навичок; фактичний характер матеріалу, що вивчається; навчально-методичні матеріали (навчально-методичні посібники та ін.), а також нові елементи такі як: онлайн-взаємодія через мережеві платформи Zoom та ін.; інноваційне тестування та інформування; мережеві інновації та групові проекти; навчальні матеріали в електронному інформаційному освітньому середовищі; взаємна перевірка та перегляд.

В умовах змішаного навчання доцільно також встановити творчий баланс між педагогічними методами викладання і технологіями, який буде підтримуватися викладачем на занятті. Перед переходом на змішане навчання потрібне ґрунтовне переоцінювання та реінжиніринг освітніх програм.

Одна з моделей змішаного навчання, яка успішно використовується освітніми закладами впродовж останнього десятиліття, – це «перевернуте навчання, перевернутий клас, перевернута лекція». Як і будь-яка інша технологія, ця форма навчання має свої переваги і недоліки. Однак тут важливо викладачу

навчитися мотивувати майбутніх офіцерів на те, що змішана форма навчання сприяє не тільки розвитку гармонійно розвиненої особистості та набуттю універсально-соціальних навичок (soft skills), а й формуванню професійної компетентності.

Вмотивоване змішане навчання відповідає сучасним світовим напрямкам суспільного розвитку, у тому числі повному використанню ресурсів інформаційно-комунікаційних технологій, що розширяє сферу можливостей освітньої діяльності.

На нашу думку, методичне забезпечення змішаного навчання ґрунтується на головних принципах побудови освітнього процесу: інтегративності, модульності, безперервності, орієнтованості на формування мотиваційно-цільової спрямованості, навчання через виконання квазіпрофесійних завдання.

Для функціонування змішаної форми навчання характерними є інтерактивність й відповідність форм, методів та засобів навчання специфіці ВВНЗ. Його реалізація в освітній діяльності відбувається за наявності двох основних аспектів:

організаційного, що дозволяє надавати викладачу ВВНЗ право обрання форми реалізації власної навчальної ідеї, яка може бути впровадженою на практиці;

змістовно-методичного, який відображає порядок проектування цілей, змісту, вибору форм, методів і засобів розвитку професійних якостей майбутніх офіцерів Збройних Сил України із застосуванням положень компетентнісного та діяльнісного підходів.

Ефективно зреалізовані в освітню діяльність ВВНЗ організаційний та змістовно-методичний аспекти формують у майбутніх офіцерів фундаментальні знання, що слугують результатом глибокого запам'ятовування відповідної інформації; індивідуальні вміння, котрі дозволяють відтворити змістовно засвоєний освітній матеріал з метою розв'язання типових завдань; унормовані навички, як уміння з розумінням застосовувати отримані знання для вирішення нестандартних завдань в умовах швидкоплинних обставин.

Змістовною основою змішаного навчання є система розроблених викладачем ВВНЗ професійно-орієнтованих та проблемно-орієнтованих завдань, адаптованих до майбутньої професійної діяльності, моделювання процесів, явищ та конкретних ситуацій, що відбуваються у різних сферах професійної діяльності майбутнього офіцера.

Разом з тим формування та розвиток ключових, базових та спеціальних компетентностей відбувається шляхом вирішення поставлених завдань, у процесі роботи над якими теоретичні знання трансформуються у специфічні навички. Така структура змісту освітнього процесу в умовах змішаного навчання дозволяє цілеспрямовано вплинути на: формування мотиваційної структури особистості майбутніх офіцерів та здатність до самостійного засвоєння знань, потреби в самоосвіті і саморозвитку; розвиток алгоритмічно-логічного, технічного мислення майбутніх офіцерів тощо.

Сукупність методів, що використовуються у змішаному навчанні, повинно забезпечувати інтерактивний характер взаємодії (між курсантом і навчальним матеріалом, курсантом і викладачем, курсантом і віртуальним середовищем); інтенсивність засвоєння навчального матеріалу; безперервність руху майбутніх офіцерів від знання до розуміння, дії, а від них до творчості і аж до забезпечення зростання компетентності майбутніх офіцерів Збройних Сил України.

З огляду на специфіку структури освітньої діяльності ВВНЗ найбільш продуктивними методами змішаного навчання, які активно використовуються у підготовці майбутніх офіцерів, є методи: самонавчання, інформаційного ресурсу, педагогічний метод «один до одного» та «один до багатьох», навчання на основі спілкування «багато до багатьох» у поєднанні з традиційними методами, характерними для військового закладу – пояснювально-ілюстративним, самостійна робота з літературою за професійним спрямуванням, розв'язання кейсів, практико-орієнтованих вправ, активними і проблемно-пошуковими та проектними методами.

Крім вищезазначеного вибір засобів змішаного навчання ґрунтується на використанні багатоканального принципу засвоєння навчального матеріалу та відповідного методичного забезпечення з орієнтацією на використання електронних освітніх ресурсів, їх інтеграцію з традиційними підручниками і навчальними посібниками. У таких умовах, важливо врахувати специфіку професійної підготовки майбутніх офіцерів та багатоканальне сприйняття і засвоєння навчального матеріалу за допомогою різних методів та способів його подачі.

Висновки. Таким чином, методичне забезпечення змішаного навчання у ВВНЗ є комплексною та взаємодоповнювальною системою навчально-методичних матеріалів, що забезпечується зреалізуванням

принципів інтегративності, інтерактивності, відповідності форм, методів і засобів освітньої діяльності ВВНЗ.

ЛІТЕРАТУРА

- Антонюк, Л., Михайлюк, Г., Боднар, О. (2022). Перспективи впровадження змішаного навчання у ЗВО. *Актуальні питання гуманітарних наук*, 1(58), 216-221.
- Бугайчук, К. Л. (2016). Змішане навчання: теоретичний аналіз та стратегія впровадження в освітній процес вищих навчальних закладів. *Інформаційні технології і засоби навчання*, 4, 1-14.
- Генрі, К., Грехем, Ч., Грубер, М., Дзіюбан, Ч., Крістенсен, К., Ларсен, Р., ... & Миклюк, М. (2021). Змішане навчання: поняття та завдання. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій*, 75(3), 73-76.
- Коваленко, В. В., Мар'єнко, М. В., Сухіх, А. С. (2021). Використання цифрових технологій у процесі змішаного навчання в закладах загальної середньої освіти: метод. рекомендації. Київ : ІТЗН НАПН України, 87.
- Кривонос, О. М., & Коротун, О. В. (2015). Змішане навчання як основа формування ІКТ-компетентності вчителя. *Наукові записки. Серія: Проблеми методики фізико-математичної і технологічної освіти*, 2(8), 19-23.
- Мар'єнко, М. В., & Сухіх, А. С. (2021). Особливості організації змішаного навчання з використанням цифрових технологій. *Освітній дискурс*, 4(32), 45-52.
- Трубачева, С., Прохоренко, О. (2019). Технологія змішаного навчання в здоров'язбережувальному освітньому середовищі гімназії. *Український педагогічний журнал*, 4, 92-98.
- Войтович, І. С., Апшай, Ф. В., & Теліш, І. С. (2023). Інформаційно-комунікаційні технології в умовах змішаного навчання. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*, 208, 91-97.
- Фандєєва, А. Є. (2017). Змішане навчання як технологія змін і трансформації. *Народна освіта*, 2, 4-9.

SUMMARY

Diakov Sviatoslav, Shorobura Inna, Rebukha Liliia. Methodical provision of mixed learning in higher military educational institutions.

The article is devoted to revealing the essential features of methodological support of educational activities of higher military educational institutions and the implementation of effective methods of blended learning. Attention is focused on the important prerequisites for the use of a blended learning in the training of future officers of the Armed Forces of Ukraine. These prerequisites consist of the globalization social processes taking place in modern society, essential approaches to the technology of education, adjustment of the educational process in the conditions of the COVID-19 pandemic and a full-scale war in Ukraine. In the article, blended learning is considered as an educational technology in a combination of face-to-face and electronic learning with the possibility of independent training of future officers. We believe that the methodical provision of blended learning in higher military educational institutions should correspond to its flexibility, accessibility, efficiency, adaptability to the educational needs of future officers and educational goals in general, and establish a creative balance between innovative pedagogical teaching methods and information and communication technologies, which make the lesson effective. The effective functioning of blended learning is characterized by a high level of established interactivity (between education seekers and the outlined educational material, cadets and the teacher, cadets and the virtual environment) and the

correspondence of the forms, methods, and teaching tools chosen by the teacher to the specifics of a higher military educational institution. The study of the specifics of the educational activity of the higher military educational institution allowed us to single out the most productive methods of blended learning in the training of future officers. These are methods of self-learning and skillful use of information resources, pedagogical method "one to one" and "one to many", training on the basis of parity communication "many to many" together with a combination of traditional methods characteristic of a higher education institution: explanatory and illustrative, work with a textbook, solving cases and practice-oriented exercises, active, problem-searching and project methods. It was concluded that the methodical provision of blended learning serves as a complex and mutually complementary system of educational and methodical materials, which should correspond to the specifics of professional training in a higher military educational institution.

Key words: *future officers, higher military educational institution, blended learning, blended learning methods, educational activity, educational and informational environment.*

УДК 373.3:371.13:81'243

Тетяна Зорочкіна

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького
ORCID ID 0000-0002-6321-0852

Світлана Яцина

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького
ORCID ID 0000-0002-6319-3829

Інна Литвин

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького
ORCID ID 0000-0002-8946-1449

Людмила Гуйван

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького
ORCID ID 0009-0004-8915-8409

DOI 10.24139/2312-5993/2024.05/160-168

ФОРМУВАННЯ МОВНО-КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

У статті узагальнено підходи до дефініції поняття мовно-комунікативної компетентності, розкрито особливості її формування у майбутніх учителів початкових класів як важливої складової професійної підготовки. Встановлено, що мовно-комунікативна компетентність майбутніх вчителів початкових класів включає комплекс знань, умінь, навичок, особистісних та професійно важливих якостей, необхідних для майбутньої професійної діяльності, ефективної комунікації в освітньому процесі. Характерними ознаками мовно-комунікативної компетентності є відносність, динамічність, універсальність, контекстуальна зумовленість, розвивальний характер. Необхідність формування мовно-комунікативної компетентності вчителів початкових класів зумовлена специфікою їх професійної діяльності, від здатності вчителя чітко та правильно використовувати мовні ресурси залежить якість навчання учнів. Акцентовано увагу на важливості цілеспрямованого підходу до формування мовно-комунікативної